

گفتمان‌های آلودگی هوا در کلانشهر تهران

(گفتمان دولت ملی در برابر گفتمان دولت محلی)^۱

داود عیوضلو (دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران، نویسنده مسئول)

d.eyvazlu@yahoo.com

محمد تقی رضویان (استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران)

m-razavian@sbu.ac.ir

مظفر صراف‌ی (دانشیار برنامه‌ریزی و طراحی شهری و منطقه‌ای، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران)

sarrafi@sbu.ac.ir

مرتضی قورچی (استادیار جغرافیای سیاسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران)

mghourchi@gmail.com

چکیده

بحث آلودگی هوا و بحران محیط‌زیست شهر تهران در سال‌های گذشته به یکی از دغدغه‌های اصلی متولیان و مسئولان ملی و شهری تبدیل شده است که تلاش برای شناخت جنبه‌های بحران در کنار عوامل تأثیرگذار در ایجاد شرایط کنونی در مطالعات علمی اهمیت دو چندان یافته است. مقاله حاضر با استفاده از تحلیل گفتمان به دنبال بررسی دو گفتمان دولت ملی (دولت یازدهم، ۱۳۹۶-۱۳۹۲) و دولت محلی - شهرداری (دوره آقای قالیباف از سال ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۶) در زمینه آلودگی هوا و تخریب محیط زیست تهران است. دولت ملی و دولت محلی هر کدام وظایف و تأثیراتی بر محیط زیست و کیفیت زندگی شهروندان تهران دارند که به دنبال نشان دادن عملکرد خود در این زمینه هستند و از اینرو هر کدام در چارچوب گفتمان خود به دنبال برجسته‌سازی و یا غیریت‌سازی برخی جنبه‌ها در ارتباط با عوامل آلودگی و راهکارهای کاهش آن هستند؛ که هر کدام از ابزار بازنمایی نیز در جهت اهداف خود استفاده می‌نمایند. نتایج تحلیل گفتمان نشان می‌دهد که گفتمان دولت محلی با برجسته کردن دال مرکزی حمل و نقل عمومی (آن هم بخش مترو، و نه کل سیستم حمل و نقل عمومی) و گفتمان دولت ملی با توسل بر گفتمان فن‌گرایی، دال مرکزی کیفیت و نظارت را برجسته می‌کند. تحلیل گفتمان نشان داد که دولت ملی و دولت محلی با برجسته کردن بخشی از واقعیت به دنبال ایجاد

---

۱ این مقاله مستخرج از رساله دکتری نویسنده اول به راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسندگان سوم و چهارم در گروه جغرافیا دانشگاه شهید بهشتی می‌باشد.

هژمونی هستند تا به جامعه اینطور وانمود کنند که بازنمایی آنها صحیح بوده و مدیریت آنها موفق بوده است. همچنین، برخی از مسائل در دو گفتمان مذکور به حاشیه رانده شده و به غایب یا غیریت تبدیل می‌شوند؛ که موضوع کمک و سهم دولت به حمل و نقل عمومی کلانشهرها در گفتمان دولت ملی به حاشیه رانده شده و به نوعی غایب ظاهری تبدیل می‌گردد و بحث تأثیر برج‌سازی، بلندمرتبه‌سازی و مدیریت ترافیک شهری ناشی از کاربری اراضی در گفتمان دولت محلی از طریق "غیرعلمی" یا "سیاسی‌کاری" خوانده شدن آن سرکوب شده و به غیریت تبدیل می‌گردد. نتایج تحقیق حاکی از این است که نقش مردم و مدیریت یکپارچه به عنوان دال تهی هر دو گفتمان قابل شناسایی می‌باشد.

واژگان کلیدی: تحلیل گفتمان، دولت ملی، دولت محلی، دال مرکزی، تهران.

۱. مقدمه و بیان مسئله

بشر در طول سده‌ها و بخصوص در دهه‌های گذشته به توانمندی‌ها و پیشرفت‌های چشمگیری دست یافته است. اگر چه در دهه اخیر بسیار آشکار شده که پیشرفت‌هایی که ایجاد کرده‌ایم با قیمت گزاف به بار آمده است. مشکلاتی که انقلاب صنعتی حل کرده، صرفاً با مجموعه جدیدی از مسائل جایگزین شده است. بطور مثال آلودگی ایجاد شده ناشی از فرایندهای صنعتی که در یک قرن و نیم گذشته توسعه یافته، نه تنها محیط‌های زیست محلی بلکه محیط زیست جهانی را تهدید می‌کند (Krizek and Power, 1996). با اینکه در نگاه اول پیشرفت‌های صورت گرفته منافع را برای بشریت به ارمغان آورده اما در نتیجه سوء مدیریت و یا عدم اعتقاد به محدودیت منابع طبیعی و ظرفیت محیط زیست در کنار نامحدود و بی‌مرز بودن اقتصاد نئولیبرالی حاکم جهانی، باعث بحران‌هایی در اکوسیستم شده است. بعبارتی این بحران نتیجه عملکرد فعالیت‌های انسانی بوده (Kiani-Haft Lang, 2005) که در صورت عدم توجه و بررسی آنها، بشر با فجایع گسترده‌تری مواجه خواهد شد (Hejazi & Arabi, 2008). در سال‌های اخیر با برجسته‌تر شدن معضل آلودگی هوای کلانشهر تهران، کارشناسان و مسئولان ملی و محلی به دنبال شناسایی و حل این معضل بوده‌اند. اما در این میان دو گفتمان متفاوت در ارتباط با آلودگی هوا در ایران قابل شناسایی بوده که هر کدام به دنبال آن هستند که وجوهی از معضل آلودگی و علل آن را برجسته کرده و وجه دیگر را به غایب یا غیریت تبدیل سازند. در این میان "پیش فرض ضمنی فعالیت علمی در عرصه‌های گوناگون این است که ابژه‌هایی "موجود"، خاص حوزه‌ی پژوهشی مورد نظر، وجود دارد که تا پیش از پیشرفت علم

پنهان بوده‌اند و علم آثار و عوارض و همچنین قانون‌های حاکم بر این ابژه‌های موجود را کشف می‌کند" (Mashayekhi, 2016:43-44). شناخت این گفتمان‌ها از طریق تحلیل گفتمان صورت می‌گیرد.

"زبان" و ایده‌های طرح‌شده از طریق آن، چه آگاه باشیم و چه ناآگاه، بیانگر زمینه اجتماعی‌ای است که در آن پرورش یافته‌ایم و گویای انگیزه‌ها، اندیشه‌ها، منافع و اهدافی است که گوینده از طریق آن درصدد بیان و دستیابی به آن‌ها از طریق اثرگذاری بر مخاطب و همراه کردن وی با خود است. بنابراین، از طریق واکاوی زبان قادر خواهیم بود تا به دنیای پنهان در پس آن دست یابیم و آن انگیزه‌ها، اندیشه‌ها و منافع را بر ملا سازیم تا از این رهگذر آگاهانه‌تر به تعاملات اجتماعی بپردازیم و حتی درصدد پاسخگویی به چرایی وقوع رخدادها برآیم (Jahangiri & Fattahi, 2011:24). هدف اصلی نظریه گفتمان توصیف و تبیین امور اجتماعی و سیاسی است (Soltani, 2012:81). در این راستا این مقاله در نظر دارد با روش تحلیل گفتمان به بررسی و واکاوی زبان و دو گفتمان غالب در زمینه آلودگی هوای کلانشهر تهران بپردازد.

چارچوب فکری و ایستمولوژی این مقاله در راستای جغرافیای سیاسی انتقادی و جغرافیای شهری انتقادی است. در این چارچوب جغرافیای سیاسی انتقادی همچنانکه جان اگنیو^۱ و سایمون دالبی^۲ تأکید دارند، هدف بررسی و نقد گفتمان‌های قدرتی است که در حال تولید فضا هستند. در مقاله حاضر نیز با بررسی بحث آلودگی و تخریب زیست‌محیطی کلانشهر تهران بعنوان امری سیاسی، اجتماعی و اقتصادی به بررسی رقابت گفتمانی بین دولت ملی (دولت یازدهم ۱۳۹۲-۱۳۹۶) و دولت محلی (Municipality in Mohammad Bagher Qalibaf the four year period 2017-2013) در خلق معنا، ایجاد هژمونی و در نهایت تولید فضا پرداخته می‌شود. بطور کلی هدف این مقاله در بررسی این دو گفتمان، شناخت وجوهی است که گفتمان‌ها در تلاش هستند تا آن وجه را بعنوان امور اساسی و مهم و وجوه دیگر را بعنوان امر حاشیه‌ای به غایب تبدیل کرده و بازنمایی کنند. از اینرو سوال اصلی این تحقیق بدین صورت مطرح می‌گردد که دال مرکزی دو گفتمان مذکور در ارتباط با آلودگی محیط زیست کلانشهر تهران چه می‌باشد و بازنمایی‌ها در این دو گفتمان به چه صورت انجام می‌گیرد؟

1 John A. Agnew

2 Simon Dalby

۲- مبانی و چارچوب نظری

۲-۱- مفاهیم

بمنظور درک مفاهیم مطرح شده در این مقاله ابتدا به تبیین این مفاهیم و همچنین نظریه تحلیل گفتمان پرداخته می‌شود.

گفتمان^۱

گفتمان از نظر فوکو به معنای دسته‌ای از سخن‌هاست، یعنی سخن‌هایی که به شکل بندی گفتمانی واحدی تعلق دارد. فعالیت تحلیلی توصیف شکل وحدت دسته‌ای از سخن‌ها، فعالیتی است که در آن مفاهیم معنا، قصد و لحظه‌ی پیدایش هیچ جایی ندارد. موضوع تحلیل عبارت است از: پرداختن به دسته‌ای از عملکردهای کلامی در سطح سخن و پرداختن به شکل پوزیتیویته‌ی تعریف‌کننده‌ی آنها است، یا به‌طور خلاصه‌تر، این کار به معنای تعریف نوع پوزیتیویته‌ی یک گفتمان است. مفهوم پوزیتیویته‌ی یک گفتمان مشخص‌کننده‌ی وحدت گروهی از سخن‌ها، در ورای و بر فراز کتاب‌ها، متن‌ها و مؤلف‌ها، در جریان زمان، و مستقل از اعتبار معرفت‌شناختی آنها و علمی بودن آنها یا حقیقت آنها است (Smart, 2006:50). ارنستو لاکلائو و شانتال موف، هر عملی که به برقراری رابطه بین عناصر منجر شود، به گونه‌ای که هویت این عناصر در نتیجه‌ی این عمل تعدیل شود را مفصل بندی^۲ می‌نامند (Laclau & Mouffe, 1985: 105). بعبارتی از نظر لاکلائو و موف، شکل‌گیری یک گفتار نتیجه‌ی گونه‌ای تثبیت است که از آن بعنوان مفصل بندی یاد می‌کنند (Mashayekhi, 2016:60)؛ و کلتی را که در نتیجه‌ی کردار مفصل بندی حاصل می‌شود، گفتمان می‌نامیم (Laclau & Mouffe, 1985). در دیدگاه لاکلائو و موف، تمامی پدیده‌های اجتماعی دارای خصلت گفتمانی هستند. گفتمان، نظام بزرگ‌تری است که بقیه‌ی نظام‌ها و پدیده‌های اجتماعی را شکل می‌دهد (Nozari & Karimi, 2012:60)، و گفتمان‌های مختلف بر سر سازمان‌دهی جامعه، به شیوه‌ی خاص خود، با هم رقابت و به مبارزه برمی‌خیزند (Soltani, 2012). مفاهیم مطرح شده در تحلیل گفتمان در ادامه بصورت جداگانه تشریح شده است.

1 Discourse

2 Articulation

تنازع^۱ و غیریت^۲

گفتمان‌ها وقتی عینیت یافته به نظر می‌رسند که امکان تصور جایگزین برای خود را غیرممکن جلوه می‌دهند و در نتیجه، فضای حاکم بر رفتار ما بسیار طبیعی به نظر می‌رسد (Tajik & Roozkhosh, 2018). عبارتی هویت‌یابی یک گفتمان صرفاً در تعارض با گفتمان دیگر امکان‌پذیر است (Nozari & Karimi, 2012:60).

لو^۳ (۲۰۰۴) روش برهم نشست^۴ را بعنوان فرایندی در تعیین مرزهای لازم بین حاضر^۵، غایب^۶ ظاهری و غیریت^۷ می‌داند. روش برهم نشست، حاضر (بازنمایی‌هایی همچون متن‌ها^۸ و محتوای آنها از قبیل کنشگران و...) و غایب را تولید می‌کند. غایب از حاضر شکل یافته و آن را شکل می‌دهد. از نظر لو دو نوع غایب وجود دارد: الف) غایب ظاهری؛ غایبی است که وابسته و بازنمایی شده در حاضر است. ب) غایب همچون غیریت؛ که غایب است برای اینکه بوسیله حاضر بعنوان بی‌ربط، غیرممکن یا سرکوب شده است (Law, 2004: 157). از نظر لو نیز بحث درباره عدالت اجتماعی و زیست‌محیطی همیشه بین حاضر و غایب در حال نوسان است. برخی (گزاره‌ها) حاضر هستند ولی بعداً غایب می‌شوند و بالعکس. یک نوسان وجود دارد بین "حاضر در شرایط کنونی"^۹ و "غایب در آینده"^{۱۰} و یا "غایب در شرایط کنونی"^{۱۱} که "در آینده حاضر می‌شوند"^{۱۲} (Law, 2002). با توجه به این بحث، از نظر کوپر (۲۰۰۵) برنامه‌ریزی یک مجموعه‌ای از مجادله‌های خلاقانه بین حاضر و غایب و بین ظاهر و باطن بمنظور ساختن فضاهای جدید است (Cooper, 2005: 1698). از اینرو، فهم نظریه گفتمان بدون فهم مفاهیم "ضدیت" و "غیریت" ناممکن است. هویت‌یابی یک گفتمان، صرفاً در تعارض با گفتمان‌های دیگر امکان‌پذیر است. در نتیجه گفتمان‌ها، همواره در برابر خود غیریت‌سازی می‌کنند (Kasraie & Pozesh Shirazi, 2009:347).

1 Antagonism

2 Otherness

3 Law. J

4 Assemblage

5 Presence

6 Manifest Absence

7 Otherness

8 Texts

9 Present/Now

10 Absent/Future

11 Absent/Now

12 Present/Future

نقطه کانونی یا دال مرکزی^۱

مبنای تولید هر گفتمانی تلاش برای مسلط ساختن حوزه گفتمان‌گونگی به منظور، توقف جریان تفاوت‌ها و در نهایت ساخت یک مرکز است. ما نقاط گفتمانی مرجح این تثبیت نسبی را نقطه مرکزی (دال مرکزی) می‌نامیم (Laclau & Mouffe, 1985: 183). عبارت دیگر، به شخص، نماد، یا مفهومی که سایر دال‌ها حول محور آن جمع و مفصل‌بندی می‌شوند، "دال مرکزی" می‌گویند (Kasraie & Pozesh, 2009:344). نشانه‌ای که سایر نشانه‌ها در اطراف آن نظم می‌گیرند که البته تثبیت معنای نشانه‌ها حول دال مرکزی به صورت موقتی صورت می‌گیرد (Tajik & Roozkhosh, 2018:97). دال مرکزی به حالتی اشاره دارد که معنای نشانه به حالت انجماد و انسداد درآمده است؛ ولی دال شناور به حالتی اشاره دارد که نشانه در میدان مبارزه گفتمان‌های متفاوت برای تثبیت معنا، شناور و معلق است (Soltani, 2012:79).

دال شناور^۲

نشانه‌ها و مفاهیم در این نظریه، دال‌های شناوری هستند که گفتمان‌های مختلف می‌کوشند به آنها معنا دهند. دال شناور، دالی است که مدلول آن شناور (غیرثابت) است. به عبارت دیگر، مدلول‌های متعدد دارد و گروه‌های مختلف سیاسی برای انتساب مدلول مورد نظر خود به آن، با هم رقابت می‌کنند. هر گفتمان بر مبنای ساختار نظام معنایی خود، مدلول سازگار با این نظام معنایی را برجسته می‌سازد و مدلول‌های دیگر را به حاشیه می‌راند (Kasraie & Pozesh Shirazi, 2009:344). همچنانکه اشاره شد "دال مرکزی به حالتی اشاره دارد که معنای نشانه به حالت انجماد و انسداد درآمده است؛ ولی دال شناور به حالتی اشاره دارد که نشانه در میدان مبارزه گفتمان‌های متفاوت برای تثبیت معنا، شناور و معلق است" (Soltani, 2012:79).

دال تهی^۳

دال‌های تهی، بن‌مایه خلق اسطوره‌های جدیدند. مفصل‌بندی گفتمان‌های سیاسی جدید، حول دال تهی موجود در گفتمان بی‌قرار شده شکل می‌گیرند؛ بنابراین دال تهی در جایگاه دال مرکزی می‌نشیند (Nozari & Karimi, 2012:69).

1 Nodal Point

2 Floating signifier

3 Empty signifier

برجسته‌سازی و حاشیه‌رانی^۱

مفهوم غیریت در ذات خود با مفاهیم "برجسته‌سازی" و "حاشیه‌رانی" همراه است. این دو مفهوم به اشکال مختلف در عرصه منازعات گفتمانی ظاهر می‌شوند. برجسته‌سازی دال‌های مورد نظر خود و حاشیه‌رانی نظام معانی و دال‌های گفتمان رقیب، و برجسته‌سازی نقاط قوت خود و نقاط ضعف رقیب از آن جمله است. در واقع برجسته‌سازی و حاشیه‌رانی، شیوه‌ای برای حفظ و استمرار قدرت و تداوم هژمونی یک گفتمان است (Kasraie & Pozesh Shirazi, 2009:348). در اینجا مفهوم قدرت نیز در ارتباط با برجسته‌سازی معنا پیدا می‌کند. قدرت پشت گفتمان به وسیله برجسته‌سازی، نشانه‌ها را به گونه‌ای خاص معنا می‌کند و با تولید اجماع، آن را در افکار عمومی هژمونیک^۲ می‌سازد (Kasraie & Pozesh Shirazi, 2009:348-349).

بازنمایی^۳

بازنمایی‌ها فرایندهای فرهنگی و همچنین سیاسی هستند. جایی که افراد و یا گروه‌ها تلاش دارند تا دیگران را متقاعد کنند که بپذیرند بازنمایی آنها صحیح می‌باشد. فرایندهای بازنمایی مکرراً نمایش قدرت‌مندی از دستکاری‌ها^۴ هستند و تصاویر ثابتی هستند که در یک لحظه از زمان منجمد شده‌اند (Hillier, 2007: 190-191). از اینرو انتقادهایی بر بازنمایی مطرح شده است. بطور مثال از نظر شیلدز^۵ (۱۹۹۶) بازنمایی‌ها را می‌توان استعاره‌های خائنه نامید. (Shields, 1996).

از نظر هیلیر نیز بازنمایی نمی‌تواند نشانگر واقعیت باشد زیرا که در زمان دچار تحول می‌شود. هیلیر بر این نکته اشاره دارد که بازنمایی‌ها بجای نشان دادن واقعیت تنها به برجسته کردن بخش‌هایی از واقعیت می‌پردازند و یک نوع استعمار هژمونیک از مکان و مردم هستند. زیرا که همیشه بیش از یک حقیقت^۶ وجود دارد. اما برنامه‌ریزان فضایی و حکمروایی^۷ بطور سستی و نسنجیده در حال بازنمایی آن چیزی هستند که معتقدند باید وجود داشته باشد. آنها در تلاش برای چیزی هستند که آن را نمایش صحیح و دقیق می‌نامند.

1 Highlighting and Marginalization

2 Hegemonic

3 Representation

4 Manipulation

5 Shields

6 Truth

7 Practitioners of planning and governance

بطور مثال از طریق سرشماری‌ها، آمار، نقشه‌های GIS و غیره. این موضوع به عادت‌واره همیشه حاضر اصول برنامه‌ریزی فضایی و حکمروایی تبدیل شده است. بطور کلی از نظر هیلیر همیشه بیش از آن چیزی وجود دارد که بازنمایی می‌شود؛ یک غیریت آکه طرفد^۳ شده است. در حالیکه ممکن است این گذاره‌های پنهان^۴، غیریت‌ها و غایب‌ها اهمیت بیشتری از گذاره‌های حاضر داشته باشند (Hillier, 2007: 191-195).

بعنوان جمع‌بندی مفاهیم مطرح در گفتمان می‌توان گفت که هر گفتمانی از طریق برجسته‌سازی و حاشیه‌رانی برخی گزاره‌ها و مفاهیم و با توسل به ابزار بازنمایی به دنبال ایجاد تنازع و غیریت‌سازی برخی گزاره‌ها و برجسته‌سازی برخی از آنها می‌باشد. در این میان سه دال مرکزی، دال شناور و دال تهی برای هر گفتمان قابل شناسایی می‌باشد. در نتیجه در تحلیل گفتمان پرداختن به این مفاهیم و شناسایی هرکدام از آنها در بطن گفتمان‌ها ضروری می‌باشد.

۲-۲- دولت ملی و دولت محلی و جایگاه آنها در شهر

قبل از ورود به بحث گفتمان دولت محلی و دولت ملی بایستی اشاره‌ای به این دو مفهوم کرد تا وجوه و کارکردهای آنها در شهر مشخص گردد.

واژه "دولت" در زبان‌های اروپایی واژه یا اصطلاح "Government" است که اشاره به مدیریت سیاسی و "هیأت مدیران" کشور دارد که در رأس قوه مجریه از نظام حکومتی قرار می‌گیرد. واژه گاورنمنت از ریشه "to govern" به معنی اداره کردن است. از این رو در جغرافیای سیاسی و جغرافیای شهری مجموعه شهرداری و شورای شهر را "Local Government" یا "دولت محلی" می‌خوانند و در حکومت‌های ایالتی در نظام‌های فدرالیتیه مانند ایالات متحده آمریکا و آلمان "Local State" یا "حکومت محلی" خوانده می‌شوند (Hafeznia & Mojtahedzade, 2008:3). جانستون و همکارانش نیز در کتاب فرهنگ جغرافیای انسانی "دولت محلی" را اینگونه تعریف می‌کند «دولت محلی» به مجموعه مؤسساتی اطلاق می‌شود که مسؤل حفاظت و نگهداری از روابط اجتماعی در سطح فروملی است و شامل "دولت محلی"، دادگستری محلی، انجمن امور محلی، سازوکار سیاست‌های محلی و سایر بنگاه‌ها و سازمان‌های اداری محلی می‌شود. از این نظام در اداره امور شهرهای بزرگ (متروپلیتن‌ها)، مراکز محلی، شهرستان و استان

1 Habitus

2 Other

3 Excluded

4 Invisible

استفاده می‌شود. "دولت محلی" بخشی از دستگاه دولت ملی است که ضرورت اجتناب از بروز بحران-های محلی علت پدید آورنده آن است (Johnston, 1994:334).

حافظ‌نیا معتقد است در هر واحد جغرافیای شهری عناصر و امور چند سطحی وجود دارد که با تقسیم‌بندی آنها به امور ۱- امور ذاتاً محلی، ۲- امور ذاتاً فرامحلی (منطقه‌ای)، ۳- امور ذاتاً ملی، ۴- امور ذاتاً بین-المللی به تشریح هر یک می‌پردازد. وی درباره "امور ذاتاً محلی" نوشته است: این امور به طور مستقیم به سرنوشت و منافع "مردم محلی" مربوط می‌شود و حوزه نفوذ کارکردی آنها از حریم و محدوده زیستگاه و واحد جغرافیایی فراتر نمی‌رود؛ مانند: حمل و نقل شهری، آتش‌نشانی، بهداشت و ... می‌باشد و به نظر او آنچه موضوع کارکرد و حوزه عمل "دولت محلی" است امور ذاتاً محلی در فضای جغرافیایی است که بطور مستقیم بر سرنوشت مردم و ساکنان آن مربوط می‌شود (Hafeznia, 2009).

به نظر تیلر و فلینت "دولت محلی" آن بخش از دستگاه دولت است که به "امور محلی" رسیدگی می‌کند. "دولت محلی" فاقد اقتدار و حاکمیت از نوع دولت سرزمینی یا دولت مرکزی است، ولی در عین حال در "مقیاس محلی" امور گسترده‌ای نظیر آموزش و پرورش، مسکن، حمل و نقل عمومی، برنامه‌ریزی کاربری زمین و غیره را برعهده دارد (flint & Taylor, 2007: 316&372).

۲-۲-۱- رابطه دولت محلی با حکومت مرکزی

همان‌طور که بیان شد، دولت محلی واقعیتی انکارناپذیر است و دولت مرکزی ناگزیر از به رسمیت شناختن و ایجاد آن در سطح محلی به عنوان جزء ساختاری دولت ملی است. لکن نقش آفرینی و کارکردهای دولت محلی تابع صلاحدید دولت مرکزی است که قبض و بسط قدرت دولت محلی را در کنترل خود دارد. دولت مرکزی معمولاً تحت شرایط برقراری امنیت، آرامش و درک بالا بودن وفاداری مردم محلی نسبت به دولت مرکزی از یک سو، و افزایش حجم وظایف دولت مرکزی، به ویژه در دولت‌های بسیط متمرکز، و توسعه بوروکراسی و نگرانی از بروز نارضایتی در سطح محلی از سوی دیگر، می‌کوشد بخشی از وظایف و تعهدات و به عبارتی قدرت خود را، به ویژه در بعد اجرائیات، به سطح محلی انتقال دهد. توزیع و انتقال چنین اختیارات و تعهداتی ممکن است به بخش مردمی دولت محلی (شوراها و مجالس محلی) یا بخش حکومتی دولت محلی (فرمانداری‌ها و ادارات دولتی) واگذار شود یا این که با اتخاذ سیاست خاصی بین هر دوی آنها توزیع و روابط آنها با یکدیگر تنظیم شود (Mohammadian, 2016).

البته در اجرای سیاست انتقال قدرت و اختیارات مرکزی به سطح محلی، معمولاً دولت‌ها چنین سیاستی را داوطلبانه اتخاذ نمی‌کنند و عوامل درون‌ساختی و برون‌ساختی آنها را به طور مستقیم یا غیرمستقیم به اتخاذ چنین سیاستی مجبور می‌کند. علاوه بر این، از آنجا که میزان اختیارات و قلمرو نقش آفرینی دولت محلی تابعی است از نوع نظام حکومتی (فدرال، بسیط و ناحیه‌ای) و نیز فرهنگ سیاسی جامعه (دموکراتیک بودن یا نبودن) و مقتضیات اقتصادی، اجتماعی و اداری دولت و بیش سیاستمداران و زمامداران حاکم بر جامعه، این موارد کشور به کشور و دولت به دولت تفاوت دارد، بنابراین قلمروهای کارکردی و میزان و درجه نقش آفرینی دولت‌های محلی نیز در جهان یکسان نبوده و کشور به کشور فرق می‌کند. به عبارتی قلمرو نقش آفرینی و میزان اختیارات و سطح عملکردی دولت‌های محلی تابعی از شرایط و مقتضیات کشور، جامعه و دولت مربوطه است (Hafeznia, 2009:51).

۱. حکومت مرکزی برای تسریع در امور محوله خود در سطح محلی و کاهش بوروکراسی و هزینه‌های عمومی به دولت محلی نیاز دارد؛
۲. دولت محلی علیه دولت مرکزی یا عامل بی‌اراده آن نیست، بلکه مکمل ساختار دولت ملی و همکار آن در قلمرو محلی است. از طریق کنش متقابل و همکاری مشترک دولت محلی با دولت مرکزی، توسعه، رفاه، رشد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نصیب ساکنان واحد جغرافیایی محلی می‌شود؛
۳. دولت محلی گونه‌ای از سیاست عدم تمرکز در دولت ملی است و قبض و بسط اختیارات آن در دست دولت ملی قرار دارد و دولت ملی می‌تواند از طریق اهرم‌های قانونگذاری، بودجه، توجیه امنیتی، بازرسی، انحلال و غیره دولت محلی را کنترل کند.
۴. مقامات حکومت ملی و دولت محلی بر سر تعیین حدود اختیارات و دخالت در امور محلی غالباً در تعارضند. به طوری که دولت محلی به طور طبیعی خواستار آزادی عمل بیشتری است و دولت ملی خواستار کنترل و مراقبت بیشتر بر دولت محلی است که معمولاً با تعدیل قدرت از شدت این تضاد می‌توان کاست؛
۵. دولت محلی واقعیتی انکارناپذیر و ضرورتی رو به گسترش در جهان است و دولت مرکزی بدون دولت محلی از نظر ارتباط با شهروندان دچار خلاء می‌شود. علت گسترش دولت محلی در جهان عبارت است از:

الف) توسعه بوروکراسی و ناتوان دولت‌های ملی و مرکزی در رفع نیازهای حیاتی محلی؛

ب) پیدایش مقتضیات جدید و دیدگاه‌های محلی، رشد آگاهی‌ها و مطالبات مردم از دولت؛
ج) شکستن سطح اقتدار دولت‌ها در برابر فشار تقاضای ملت‌ها و کاهش میزان اطاعت‌پذیری
و انقیاد مردم از حکومت‌ها.

۶. دولت محلی به منافع و نیازهای شهروندان ساکن در محل می‌اندیشد؛ در حالی که دولت مرکزی

نیازها و منافع سطح ملی را در نظر دارد و گاهی اوقات حقوق مردم محل را فدای منافع ملی می‌کند؛

۷. دولت محلی به کمک‌های مادی، بودجه و مشاوره فنی دولت ملی نیاز دارد و دولت مرکزی نیز به

کمک دولت محلی در اداره نهادها و تأسیسات ملی مستقر در محل، برقراری آرامش و امنیت محلی

و اجرای سیاست‌های سطح ملی خود در محل نیازمند است؛

دولت محلی نقش و اختیارات خود را مرهون حکومت مرکزی است؛ به عبارتی نقش‌آفرینی و قبض

و بسط قدرت دولت محلی تابع صلاحدید حکومت مرکزی است که به موجب قانون مشخص

می‌شود (Hafeznia, 2004:49-50).

۲-۳- پیشینه تحقیق

مرور مطالعات صورت گرفته نشان می‌دهد که از لحاظ توسعه و محیط زیست رویکرد غالبی در مورد

تقسیم و تحلیل گفتمان‌های توسعه و محیط زیست در دوره‌های مختلف ریاست جمهوری و یا برنامه‌های

توسعه وجود دارد اما در مقیاس شهر مطالعه‌ای انجام نشده است. در این بخش به مرور چند مورد از

مطالعات مشابه پرداخته می‌شود.

نوذری و کریمی (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان بررسی معنا و مفهوم توسعه پس از انقلاب اسلامی ایران

از منظر تحلیل گفتمان دوره‌های علی‌اکبر هاشمی رفسنجانی، محمد خاتمی و محمود احمدی‌نژاد از منظر

تحلیل گفتمان مورد بررسی قرار می‌دهند. هر کدام از دوره‌های ریاست‌جمهور گفتمان منحصر بفرد خود

را دارد که در تلاش برای خلق معانی و غیریت‌سازی گفتمان (دال مرکزی) دوره قبل در تلاش برای به

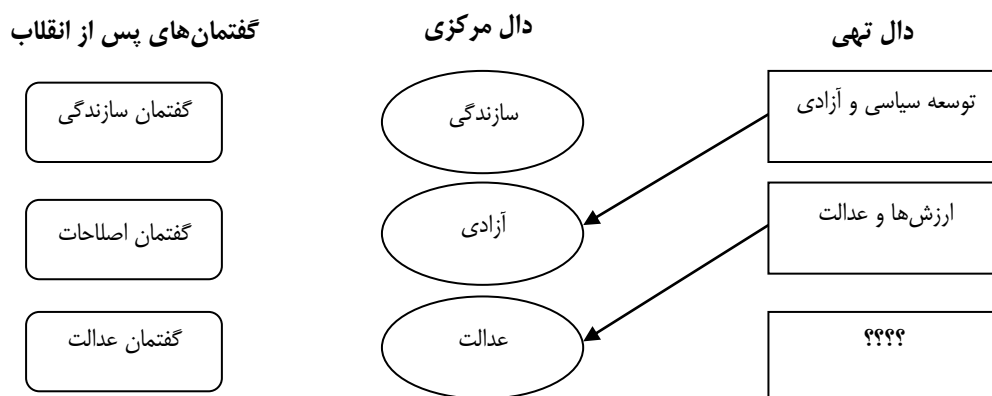
هم‌مون تبدیل کردن گفتمان خود هستند. از نظر نوذری و کریمی نظام معنایی در گفتمان سازندگی براساس

دال مرکزی رشد اقتصادی، در گفتمان اصلاحات بر محور آزادی و در گفتمان عدالت، حول دال مرکزی

عدالت شکل می‌گیرد. هر کدام از این گفتمان‌ها از ابزارهایی همچون برجسته‌سازی و حاشیه‌رانی، منطق

هم‌ارزی، و اساسی و... را استفاده می‌کند. در نهایت این نویسندگان دال‌های مرکزی و دال‌های تهی این سه

گفتمان را مورد شناسایی قرار می‌دهند. در شکل زیر بطور خلاصه به سه گفتمان اشاره شده و دال‌های مرکزی و تهی و تهی آن اشاره می‌شود.

شکل ۱- گفتمان‌های توسعه در ایران و دال‌های مرکزی و تهی هر کدام از نظر نوذری و کریمی، Nozari & Karimi, 2012

دال تهی دالی است که مورد غفلت واقع شده و گفتمان بعدی (گفتمان ریس جمهور بعدی) از آن استفاده کرده و دال مرکزی خود را بر مبنای آن تشکیل می‌دهد.

فروتن‌کیا (۱۳۹۵) نیز از لحاظ زیست‌محیطی بر مبنای دولت‌های بر سر کار آمده پس از انقلاب، چهار گفتمان علی‌اکبر هاشمی رفسنجانی، محمد خاتمی، محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی را مورد بررسی قرار داده و نتایج زیست‌محیطی سیاست‌های این چهار دولت را مورد تحلیل قرار داده است. از نظر فروتن‌کیا دولت سازندگی، بیشتر توسعه را حول محور اقتصاد دنبال می‌کند. ایده‌های اقتصادی دولت سازندگی بر مبنای ایده‌های نئولیبرالیستی و بر مبنای مکاتب اقتصادی شیکاگو و اتریش شکل گرفت. سیاست‌هایی که برای به حرکت درآوردن بازار بخوبی رابطه تولید و مصرف را درک کرده بود؛ تولیدی که با تخریب منابع طبیعی بدست می‌آمد و مصرفی که با تغییر ارزش‌ها در بین مردم شکل می‌گرفت. این سیاست‌ها، عملاً باعث تشدید پیچیدگی‌های مسائل زیست‌محیطی ایران شد و بسیاری از مشکلات زیست‌محیطی امروز، ناشی از همان سیاست‌های سدسازی پس از جنگ است. دولتی که داعیه سدسازی داشت، اکنون منشأ تخریب‌ها در پایین دست‌ها است. دولت اصلاحات را می‌توان به نوعی تکمیل کار

دولت‌سازندگی دانست؛ دولت‌خاتمی بحث توسعه سیاسی و جامعه مدنی را مطرح می‌کند تا روند مدرنیزاسیون دولت کامل‌تر شده و کار ناتمام دولت‌سازندگی تکمیل گردد. گرچه در دولت اصلاحات عرصه برای فعالیت‌های مدنی از جمله زیست‌محیطی شکل گرفت ولی شرایط زیست‌محیطی کشور بصورت پنهان وخیم‌تر شد. در کل آنچه دولت‌سازندگی و اصلاحات در عمل پیش بردند، پیشبرد مدرنیسم وارداتی در ایران در بعد اقتصادی، سیاسی و اجتماعی بوده است. دستاورد دولت‌سازندگی جابجایی ارزش‌های سستی همچون قناعت به ارزش‌های مدرن همچون مصرف‌گرایی و چربش اقتصاد بر اجتماع بود. اگرچه در دولت‌سازندگی مصرف‌گرایی در سطح طبقه بالا رواج پیدا کرد اما این روند در زمان اصلاحات و با حجیم شدن طبقه متوسط به سطح میانی جامعه رسید. در دولت بعدی یعنی دولت مهرورز (دولت احمدی‌نژاد) همچنانکه مسائل زیست‌محیطی مثل مشکلات دریاچه‌ها، سدها و... کاملا مشهود شدند بواسطه محدود شدن جامعه مدنی فضا برای برساخته شدن مسایل زیست‌محیطی کمتر مهیا شد. از طرف دیگر با افزایش درآمدهای نفتی الگوی مصرف و سبک زندگی طبقات پایین هم تا حدودی مصرفی شد. در نتیجه در سه دولت‌سازندگی، اصلاحات و مهرورز سه طبقه بالا، متوسط و پایین روحیه مصرف‌گرایی گرفتند. در دولت اعتدال فضا برای برساخت اجتماعی مسایل زیست‌محیطی هم از طرف دولت و هم از طرف کنشگران زیست‌محیطی فراهم شد. البته از جانب دولت هم برخی فعالیت‌ها امیدوارکننده (مثل پیگیری وضعیت دریاچه ارومیه) و هم ناامیدکننده (انتقال آب ذریای خزر یا انتقال آب بین حوزه) بوده است اما از طرف کنشگران شاهد اوج فعالیت‌های زیست‌محیطی هستیم. اما با این حال باید منتظر ماند تا در مورد دولت اعتدال بیشتر تأمل کرد (Forutankia, 2016).

صالحی و همکاران (۱۳۹۳) نیز در مقاله‌ای با عنوان "تحلیل گفتمان زیست‌محیطی برنامه‌های توسعه اقتصادی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران" برخوردار است. در این پژوهش از نظریه‌تئوریک، گفتمان زیست‌محیطی در قالب دو گفتمان محیط زیست‌گرایی، گفتمان زیست‌بوم‌گرایی مطرح نظر قرار گرفته است. تحلیل گفتمان زیست‌محیطی، با یک ارزیابی علمی این شناخت را ایجاد می‌کند که تا چه اندازه مسیر قانونگذاری متناسب با رویکرد های کلان جامعه نسبت به محیط زیست بوده است. نتایج بررسی برنامه‌های پنج ساله توسعه نشان می‌دهد که در قسمت اعظم برنامه‌ها، به ویژه در برنامه‌های اول تا سوم توسعه، گفتمان محیط زیست‌گرایی غالب بوده و برنامه چهارم و پنجم توسعه نیز، تحت تأثیر گفتمان زیست‌بومی، طراحی

و برنامه ریزی شده است. علاوه بر این، نتایج تحقیق حاضر نشان می‌دهد که در برنامه‌های پنج ساله توسعه، توجه چندانی به عدالت زیست محیطی نشده است.

۳- روش تحقیق و محدوده مورد مطالعه

گفتمان لاکلائو و موف هم به عنوان نظریه و هم در جایگاه روش تحقیق مطرح می‌باشد. از اینرو روش تحقیق این مقاله تحلیل گفتمان می‌باشد. "تحلیل گفتمان می‌تواند تحلیل یک متن، یک عبارت و یا یک سخنرانی یا تحلیل تطبیقی چند متن، سخنرانی، روزنامه‌ها، مجلات و... باشد (Nozari & Karimi, 2012:63). در این راستا با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای به بررسی گفتمان‌های غالب آلودگی هوا و تخریب محیط زیست در تهران مورد بررسی قرار گرفته است. در بخش دوم با استفاده از روش تحلیل گفتمان به بررسی دو گفتمان اصلی در ارتباط با تخریب محیط زیست در تهران (گفتمان دولت ملی^۱ (The 11th Government; 2013-2017; and the Discourse of the Local Government-) Municipality; 2013-2017; Mohammad Bagher Qalibaf) پرداخته می‌شود. بدین منظور گفتگوها و سخنرانی‌های مسئولان دولت ملی و شهرداری در دوره مورد بررسی استخراج و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. از اینرو متون مربوط به سخنرانی‌ها و گفتگوهای مسئولان دولتی (اعم از رئیس جمهور، مسئولان سازمان محیط زیست و یا وزرا) و سخنرانی و گفتگوهای شهردار کنونی تهران و یا مسئولان شهرداری از سال ۱۳۹۲ تا سال ۱۳۹۶ انتخاب گردید. همچنین متن‌هایی انتخاب شده‌اند که مرتبط با مسائل زیست محیطی و بحث آلودگی کلانشهر تهران هستند.

روش تحلیل نیز بدین صورت است که متون در مقایسه با متون دیگر مورد بررسی قرار گرفته است. زیرا که "یک گفته و یا متن معنای و هویت خود را از طریق به حاشیه راندن متن و گفته دیگر بدست می‌آورد (Jorgensen & Louise, 2002: 149).

منظور از دولت ملی، دولت مستقر در مقیاس ملی بوده و در این مقاله منظور دولت یازدهم، حسن روحانی (۱۳۹۲-۱۳۹۶) می‌باشد.

۳-۱- محدوده مورد مطالعه

کلانشهر تهران بعنوان مرکز سیاسی کشور از دهه‌های گذشته با معضل آلودگی روبرو بوده است؛ اما در سال‌های اخیر با افزایش تعداد روزهای آلوده این مشکل بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است. بطور مثال براساس گزارش کیفیت هوای تهران در سال ۱۳۹۴، ۱۰۵ روز از هوای تهران ناسالم گزارش شده است (Tehran's Air Quality Annual Report in 2015, 2016). همچنین بر اساس گزارش سازمان بهداشت جهانی در سال ۲۰۱۴، تهران در بین ۱۵۲۴ شهر مورد مطالعه، از نظر آلاینده ذرات معلق کوچک‌تر از ۱۰ میکرون در رتبه ۱۶۲ آلودگی قرار داشته است. گزارش سازمان بهداشت جهانی نشان می‌دهد شاخص آلودگی تهران (که ترکیبی از معیارهای بررسی آلودگی هوا و آب است) در نیمه اول سال ۲۰۱۴ میلادی نسبت به سال ۲۰۱۳ میلادی کاهش یافته و سبب شده تا پایتخت ایران در فهرست آلوده‌ترین شهرهای دنیا هشت رتبه پایین بیاید. به نقل از سازمان بهداشت جهانی، در نیمه اول سال ۲۰۱۴ میلادی شاخص آلودگی در شهر تهران برابر با ۸۶٫۸۴ بوده و تهران از نظر این شاخص ترکیبی که نشان‌دهنده آلودگی هوا و آب است، در جایگاه بیست و هفتمین شهر آلوده دنیا قرار داشت؛ که در سال ۲۰۱۳ در رتبه نوزدهم از لحاظ آلوده‌ترین شهر قرار داشته و از شهر پکن نیز آلوده‌تر بوده است (Strategic Report of Management and Economics., 2016:28-29).

همچنین در این مقاله منظور از دولت ملی، دولت یازدهم (دولت حسن روحانی) و منظور از دولت محلی، شهرداری تهران در زمان محمدباقر قالیباف می‌باشد.

۴- تجزیه و تحلیل و یافته‌های تحقیق

گفتمان دولت محلی (شهرداری): (گفتمان حمل و نقل عمومی)

متن سخنرانی شماره (۱)

"زمانی می‌گفتند چند ساختمان بلند مرتبه در غرب تهران که آن هم در قالب طرح جامع ساخته شده، مانع باد است، اگر این چنین است پس چرا مشکل آلودگی در قم و اراک وجود دارد. پس این یک موضوع جدی است و ما باید در این زمینه چاره‌اندیشی کنیم. شهر تهران ۴۵ سال طرح جامع نداشته و ما ۸۶ سال این طرح را نوشتیم و آن را به تصویب شورای عالی شهرسازی و معماری رساندیم که حتماً عیب و نقصی هم دارد، اما بهتر از این است که طرح جامع وجود نداشته باشد." (Lecture by Mohammad Baqer Qalibaf on the tree planting day, March 2016, ISNA).

متن سخنرانی شماره (۲)

"گاهی در بحث آلودگی هوا صحبت از ساخت اتوبان، پل، خودرو، بلندمرتبه سازی و باد می شود. بعضی اطلاعات درست می دهند اما نتیجه غلط از آن می گیرند که این امر کاملا اشتباه است. در واقع آیا می توانیم بگوییم اتوبان باعث آلودگی هوا می شود؟ این مثل آن است که بگوییم ساخت چاقو باعث کشتن انسان ها می شود. در این بحث، مهم استفاده درست از ظرفیت هاست." (Lecture by Mohammad Bagher Qalibaf at the 4th National Conference on Air and Noise (Pollution Management, Jan. 2015, Fardnews)

متن سخنرانی شماره (۳)

"مرتبط کردن بحث آلودگی هوا به میزان جمعیت و بلندمرتبه سازی علمی نیست. ما هم با کاهش جمعیت تهران به دهها دلیل متفاوت موافق هستیم، در حقیقت در حال حاضر بیش از ۲۳ درصد جمعیت کشور در تهران متمرکز شده که این رویکرد غلطی است. شهرداری مسوولیت و یا اختیار قانونی برای جلوگیری از مهاجرت به شهر تهران را ندارد، در حالی که این شهر زلزله خیز است و باید در حوزه ساخت و سازها و بارگذاریها توجه ویژه ای شود، شکی نداریم اما طرح جامع شهر تهران توسط شورای عالی شهرسازی و معماری تصویب و ابلاغ می شود که شهرداری تهران حتی حق یک رای را در آن ندارد. قالیباف تاکید کرد: اینکه گفته شود آلودگی شهر تهران نتیجه ساختمان های بلند است، درست نیست بلکه خودروهای غیراستانداردی که از دهه ۴۰ تولید شدند و هنوز هم تردد می کنند و از قوانین وضع شده نیز تبعیت نمی کنند، علت این آلودگی هستند" (Lecture by Mohammad Bagher Qalibaf, Titreshahr, March 2016)

متن سخنرانی شماره (۴)

"اگر هزینه ساخت هر کیلومتر خط مترو را با خوش بینی، ۱۵۰ میلیارد تومان در نظر بگیریم، دولت امسال هزینه ساخت تنها ۳۱۳ متر مترو را پرداخت نموده. در شرایطی که همه می دانیم خودروها عامل اصلی آلودگی هوای تهران هستند، دولت بابت خرید ۱۱۰ هزار خودروی موجود در انبار خودروسازان، یک باره دو هزار و ۷۵۰ میلیارد تومان یعنی بیش از ۵۸ برابر کمکی که امسال بابت توسعه حمل و نقل ریلی ارائه نموده، وام به توسعه حمل و نقل شخصی اختصاص داده است. این موضوع به معنای آن است که از نظر دولت، ارزش توسعه مترو، کمتر از دو درصد اهمیت توسعه وسایل نقلیه شخصی است"

Speech by Seyyed Ja'far Tashakori Hashemi, Deputy Mayor of Tehran; Fardanews)
(2016).

متن سخنرانی شماره (۵)

"احمدی بافنده یکی از شاخص‌های برجسته‌سازی پایتخت‌های دنیا را ساختمان‌های زیبا و بلند مرتبه دانست و گفت: مهمترین شاخصی که می‌تواند تهران را به یک پایتخت برجسته تبدیل کند ساختمان‌های زیبا و بلند مرتبه بوده و بدون شک ساختن برج در برخی از مکان‌ها به صلاح شهر است. احمدی بافنده با بیان اینکه در دنیا فراهم کردن کل زیرساخت‌های حمل و نقل عمومی بر عهده دولت‌ها است، گفت: در سراسر دنیا چه در حوزه حمل و نقل درون شهری و چه در حوزه حمل و نقل برون شهری مباحث از سوی دولت‌ها پیگیری شده و سرمایه‌گذاری‌ها نیز بر عهده دولت‌ها است" (Speech by Mohammad Ahmadi Bafandeh, Director of Tehran Metro Operation Co.; Talk to Mizan News Agency, 2016).

متن سخنرانی شماره (۶)

"امروز تلاش شما در مجموعه مترو نشان داد که می‌شود اینگونه کار کرد؛ این در شرایطی بوده که ما حمایت‌های لازم دولت‌ها را پای این کار نداشتیم و ده‌ها دلیل هم داشتیم که کار را انجام ندهیم، اما هرگز اینگونه رفتار نکردیم و با تکیه بر توان شما عزیزان این اتفاق را در مترو رقم زدیم. چرخ مترو به بهترین شکل ممکن چرخید و تعداد ایستگاه‌های ما از ۳۴ ایستگاه ساخته شده در طول ۲۰ سال گذشته، امروز به ۱۲۰ ایستگاه آن هم طی ۱۰ سال رسیده است، این نشان می‌دهد بازدهی کاری با چه سرعت و کیفیتی بوده که این خدمات را انجام می‌دهد" (Lecture by Mohammad Bagher Qalibaf at the ceremony of wagon and metro electric locomotives; Fars News Agency, 2016)

در جدول ۱ بطور خلاصه به اهم مطالب مطرح شده در گفتمان دولت محلی در ارتباط با آلودگی هوا و محیط زیست کلانشهر تهران اشاره می‌گردد.

جدول ۱- اهم مطالب مورد تأکید در گفتمان دولت محلی-شهرداری (Mohammad Bagher Qalibaf)

2013-2017

منبع و تاریخ	راهکار پیشنهادی	فعالیت‌های صورت گرفته شهرداری	عامل آلودگی
(سخنرانی محمدباقر قالیباف، ایسنا، ۱۵ اسفند ۱۳۹۵)	کاهش جمعیت تهران	توسعه فضای سبز تهران از ۱۸ هزار هکتار به ۳۹ هزار هکتار در ۱۰ سال گذشته خرید باغ-های خصوصی و تبدیل آن به پارک‌های عمومی	خودرو و وسایل متحرک
(سخنرانی محمدباقر قالیباف، مشرق، ۲۴ آبان ۱۳۹۵)	گسترش حمل و نقل عمومی	تکمیل خطوط مترو	عدم حمایت دولت در حمل و نقل عمومی
(سخنرانی محمدباقر قالیباف، مشرق، ۱۳ دی ۱۳۹۴)	-	دفاع از پروژه صدر	خودرو و وسایل متحرک فرودگاه مهرآباد
(سخنرانی محمدباقر قالیباف، فارس، ۱۳ دی ۱۳۹۵)	حمل و نقل عمومی	توسعه ایستگاه‌های مترو از ۳۴ ایستگاه به ۱۲۰ ایستگاه در ۱۰ سال گذشته	تولید خودرو و حمایت مالی دولت از تولید خودرو خودروهای فرسوده موتورسیکلت‌ها
(سخنرانی محمدباقر قالیباف، فردانیوز، ۲۲ دی ۱۳۹۴)	همکاری دولت و شهرداری	توسعه ایستگاه‌های مترو	وسایل نقلیه متحرک کیفیت سوخت
(سخنرانی محمدباقر قالیباف، خبرگزاری اقتصاد ایران، ۱۰ اسفند ۱۳۹۲)	توسعه زیرساخت‌ها و حمل و نقل عمومی و حل مشکل تا ۵-۶ سال آینده	-	-
(سخنرانی محمدباقر قالیباف، فردانیوز، ۱۶ اسفند ۱۳۹۵)	حمل و نقل عمومی	توسعه مترو	خودروها عامل آلودگی
(سخنرانی محمدباقر قالیباف، فردانیوز، ۱۱ اسفند ۱۳۹۴)	حمل و نقل عمومی	توسعه مترو	وسایل نقلیه کیفیت سوخت کیفیت خودرو ویژگی‌های اقلیمی فرهنگ نامناسب رانندگی
(سخنرانی محمدباقر قالیباف در مناظرات انتخاباتی سال ۱۳۹۶، جامعه خبری تحلیلی الف، ۸ اردیبهشت ۱۳۹۶)	-	-	ضعف مدیریت دولت در کاهش آلودگی در تمام شهرها

Source: Authors, 2017

گفتمان دولت ملی (دولت حسن روحانی): گفتمان فن‌گرا

متن سخنرانی شماره (۱)

"کیفیت بنزین و خطوط تولید خودروها از جمله مواردی هستند که تحت بازرسی مستمر قرار می‌گیرند، اگر خودرو تولید شده در خطوط تولیدی با استانداردهای تأییدیه نو انطباق تولید مطابقت نکند تولید آن متوقف می‌شود. وزارت نفت و صنعت بهترین عملکرد را در کاهش آلودگی هوا داشته‌اند، هر دو این وزارتخانه‌ها برای ارتقای کیفیت سوخت گام‌های خوبی برداشته‌اند، اما هنوز تا نقطه مطلوب فاصله داریم، پالایشگاه‌ها در جهت ارتقای کیفی سازی سوخت گام‌های موثری برداشته‌اند" (Interview with Masoumeh Ebtekar in the news conference, head of the EPA, Afkar news, 2016)

متن سخنرانی شماره (۲)

"روحانی با اشاره به درخواست دولت از وزارت راه و شهرسازی و شورای عالی شهرسازی، لزوم نظارت بر بلندمرتبه‌سازی در برخی مناطق شهری را مورد تأکید قرار داد و گفت: باید برای برج‌ها و ساختمان‌های بلندمرتبه، بخصوص آنهایی که در کریدور جابه‌جایی هوا قرار دارند، چاره‌اندیشی شود و حداقل از این به بعد از ساختن آنها در اینگونه مناطق جلوگیری شود" (Hassan Rouhani's speeches at the government meeting, the biostratious sponsors site, 2015)

متن سخنرانی شماره (۳)

ممکن است بگویند دولت در سه سال گذشته برای آلودگی هوا چه کرده است، ما در این سه سال برخی آلودگی‌ها از جمله آلودگی هوا را مورد بررسی قرار دادیم و در این زمینه باید با عوامل آلوده‌کننده هوا مقابله کرده و آنها را مهار کنیم که هر سال نیز در این زمینه جلسه داشته‌ایم و امروز هم اولین دستور در هیأت دولت موضوع آلودگی هوا در کلان‌شهرها بود تا دستورات لازم در این زمینه صادر شود. ما در طول سه سال گذشته اولین کاری که کردیم این بود که بسیاری از صنایع‌مان را که با سوخت مایع کار می‌کردند، به سوخت گاز تغییر دهیم که این کار را انجام داده‌ایم (Hassan Rouhani speech in the city of Karaj, ISNA, 2016)

متن سخنرانی شماره (۴)

معاون معماری و شهرسازی وزیر راه و شهرسازی درباره ساخت و ساز بناهای بلند و پیگیری ممنوعیت آنها در شورای عالی شهرسازی و معماری گفت: در شورای عالی شهرسازی و معماری ایران چند گزارش ارایه شد که گزارش‌های ارایه شده قابل تامل بودند. به عنوان نمونه ما ایستگاهی در مهرآباد داریم و ۵۰ سال است که اطلاعات هواشناسی این منطقه ثبت می‌شود. اطلاعات مهرآباد نشان می‌دهد ساخت ساختمان‌های بلندمرتبه بخشی از بادهای جنوب به شمال را متوقف کرده است و این‌ها اطلاعاتی نیستند که بتوان آنها را نفی کرد. همچنین نماینده سازمان محیط زیست گزارشی را در جلسه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران ارایه کرد با این محتوا که وقتی باد در مناطق جنوب غرب تهران در حال جریان است، جریان باد در میدان رسالت به صفر می‌رسد. وی در پاسخ به این پرسش که شهرداری تاثیر ساخت و ساز بر آلودگی هوا را رد کرده است گفت: وقتی بخش عمده‌ای از منابع شهرداری از ساخت و ساز و فروش تراکم تامین شود طبیعی است که حساسیت وجود دارد. اما آنچه قابل تحلیل و بررسی است این نکته است که موضوعات علمی این‌طور نیستند که از سوی یک نهاد یا فرد رد یا نفی شوند بلکه با روش علمی و استدلال‌های علمی قابل رد یا اثبات هستند (گفتگوی حناچی، معاون معماری و شهرسازی وزیر راه و شهرسازی تیرشهر، اسفند ۱۳۹۵).

متن سخنرانی شماره (۵)

"تخریب، نوسازی و شهرسازی حجم زیادی را در تهران به خود اختصاص می‌دهند به طوری که روزانه ۵۰ هزار تن نخاله در تهران جابجا می‌شود که آثار آلودگی آن کاملاً مشخص است" (Interview with Masoumeh Ebtekar in the news conference, head of the EPA, Afkar news, 2016).

متن سخنرانی شماره (۶)

"تغییر موتور بنزینی و کاربراتوری به برقی و الکتریکی و ارتقای استاندارد آنها به یورو ۴، طبق برنامه‌ریزی‌های انجام شده باید در سال ۸۶ انجام شود اما این اتفاق تا سال ۹۳ نیفتاد و ما در نیمه سال ۹۳ این موضوع را اجباری کردیم. برخی خطوط تولید موتور سیکلت و برقی راه‌اندازی و برخی در حد نمونه تولید شده است، البته وزارت صنایع نیز پیشنهادی در زمینه چگونگی حمایت ویژه از تولیدکنندگان خودروها و موتورسیکلت‌های برقی به دولت ارائه داده است" (Interview with Masoumeh Ebtekar in the news conference, head of the EPA, Afkar news, 2016).

در جدول زیر اهم مطالب مورد تأکید در گفتمان دولت ملی گردآوری و تلخیص شده است.

جدول ۲- اهم مطالب مورد تأکید در گفتمان دولت ملی (دولت یازدهم)

عامل آلودگی	فعالتهای صورت گرفته سازمان	راهکار	منبع و تاریخ
-	افزایش روزهای پاک در تهران در دولت یازدهم. خروج ۳۰ هزار تاکسی فرسوده از تهران	شهرداری حمل و نقل عمومی را رایگان کند در روزهای آلوده.	سعید متصدی، معاون محیط زیست انسانی سازمان حفاظت محیط زیست ایرنا، ۲۴ آذر ۱۳۹۵
شهرسازی و تخریب گسترده در تهران و خروج روزانه ۵۰ هزار تن نخاله توسط کامیون های آلاینده	نوسازی تاکسی های فرسوده ارتقاء کیفیت سوخت عدم شماره گذاری موتورسیکلت های کاربراتوری	کیفیت سوخت کاتالیست خودروها خروج موتورسیکلت های کاربراتوری و جایگزینی آن با موتورسیکلت های برقی خروج اتوبوس های فرسوده توسط شهرداری صورت گیرد.	معصومه ابتکار؛ رئیس سازمان حفاظت محیط زیست افکارنیوز، ۲۹ دی ۱۳۹۵
عملکرد دولت گذشته افزایش سن معاینه فنی خودروها	-	-	معصومه ابتکار؛ رئیس سازمان حفاظت محیط زیست عصر ایران، ۳ آبان ۱۳۹۲
بنزین آلوده	توزیع بنزین استاندارد	-	معصومه ابتکار؛ رئیس سازمان حفاظت محیط زیست؛ پایگاه خبری بهار، ۱۷ اردیبهشت ۱۳۹۳
مجوزهای ساخت و ساز و بلندمرتبه سازی	-	-	گفتگوی حسن روحانی، گفتگوی ویژه خبری، ۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۶ به نقل از عصر ایران
-	اختصاص ۱۵ هزار تاکسی (سی ان جی سوز) برای تهران تهیه شناسنامه زیست محیطی برای صنایع	-	سخنرانی محمدرضا نعمت زاده، وزیر صنعت، معدن و تجارت افکارنیوز، ۲۹ دی ۱۳۹۵

ادامه جدول ۲

منبع و تاریخ	راهکار	فعالیت‌های صورت گرفته سازمان	عامل آلودگی
افشار فتح‌اللهی؛ معاون امور صنایع سازمان صنعت، معدن و تجارت استان تهران ایسنا، ۲۹ آذر ۱۳۹۴	-	پالایش مداوم صنایع و در حال حاضر مقدار آلاینده‌گی در حد نرمال است.	خودروهای فرسوده
خسرو صادق نیت، رییس مرکز سلامت محیط و کار وزارت بهداشت ایسنا، ۲۹ آذر ۱۳۹۴	معاینه فنی خودروها	-	کارخانجات آلاینده خودروهای آلاینده
سخنرانی حسن روحانی، سایت خبری حامیان زیست پاک، ۱۰ دی ۱۳۹۴	تقویت حمل و نقل عمومی نظارت بر بلندمرتبه سازی کیفیت خودروها و موتورسیکلت‌ها کاهش مصرف سوخت توسط مردم و ارگانهای دولتی	تقلیل زمان معاینه فنی به سه سال	خودروها و موتورسیکلت‌ها بلندمرتبه سازی
سخنرانی حسن روحانی، ایسنا، ۲۶ آبان ۱۳۹۵	تحول در ساخت خودروهای داخلی	-	-
حسن روحانی، گفتگوی مناظرات انتخاباتی سال ۱۳۹۶، جامعه خبری تحلیلی الف، ۸ اردیبهشت ۱۳۹۶	-	-	برج سازی و ساخت و ساز در تهران قطع درختان توسط شهرداری
گفتگوی اسحاق جهانگیری، معاون رئیس جمهور، مناظرات انتخاباتی سال ۱۳۹۶، جامعه خبری تحلیلی الف، ۸ اردیبهشت ۱۳۹۶	-	-	بلندمرتبه سازی برج سازی منطقه ۲۲ تهران عدم اختصاص بودجه به حمل و نقل عمومی توسط شهرداری
گفتگوی محمد رسنگاری؛ معاون نظارت و پایش حفاظت محیط زیست استان تهران؛ ایسنا، ۱۲ آذر ۱۳۹۵	-	علت یابی موضوع تعطیلی مدارس حذف بنزین پتروشیمی	صرفاً بحث خودروها نیست و اینورژن تأثیر زیادی دارد

ادامه جدول ۲

منبع و تاریخ	راهکار	فعالیت‌های صورت گرفته سازمان	عامل آلودگی
گفتگوی ناصر مهرداد، مدیرکل حفاظت محیط زیست تهران؛ خبرگزاری مهر، ۱۸ اسفند ۱۳۹۵	-	پالایش واحدهای صنعتی	عدم تعویض کاتالیست‌ها و نصب فیلتر بر روی خودروهای دیزلی
گفتگوی سعید متصدی معاون محیط زیست انسانی سازمان حفاظت محیط زیست؛ سایت خبری حامیان محیط زیست پاک، ۱۵ اردیبهشت ۱۳۹۶	-	ممنوع شدن بلندمرتبه سازی (بیشتر از ۱۱ طبقه) در تهران بوسیله دولت	تخلّف شهرداری از طرح جامع و تفصیلی (عدم مغایرت طرح تفصیلی با طرح جامع توسط شهرداری) تبدیل باغات به ساخت و ساز و برج اجرای طرح تفصیلی قدیمی برای منطقه ۲۲ شهرداری تهران

Source: Authors, 2017

تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

در این بخش با بررسی داده‌های مطرح شده به شناسایی دال مرکزی، دال شناور و دال تهی گفتمان دولت محلی و دولت ملی پرداخته می‌شود. همچنین به موضوع غایب یا غیریت‌سازی در هر گفتمان در ارتباط با بحث آلودگی هوای شهر تهران پرداخته می‌شود.

دال مرکزی و دال شناور

دال مرکزی گفتمان دولت محلی (Mohammad Bagher Qalibaf, 2013-2017) توسعه حمل و نقل عمومی می‌باشد. دال‌های شناور آن نیز توسعه مترو (افزایش خطوط، ایستگاه‌ها و مسافت خطوط مترو) و توسعه فضای سبز می‌باشد. دولت محلی و در بطن آن شهردار تهران، با برجسته کردن توسعه فیزیکی مترو در سال‌های اخیر توسعه حمل و نقل عمومی (مترو) را بعنوان دال مرکزی خود قرار داده است. تحلیل گفتگوها و سخنرانی‌های شهردار تهران در دوره مورد بررسی حاکی از این است که دولت محلی با برجسته کردن عدم حمایت دولت ملی در توسعه مترو، این موضوع را به دال مرکزی خود تبدیل کرده است (Text of speeches No. 4 and 6 of Public Transport Discourse). همچنانکه لاکلائو و موف، از انعطاف‌پذیری رابطه دال و مدلول، مفهوم هژمونی را بیرون می‌کشند، در گفتمان دولت محلی تهران نیز دال

توسعه مترو، با برجسته کردن عدم حمایت دولت ملی از توسعه مترو شهر تهران، هژمونیک و در نتیجه بعنوان مهمترین راه کاهش آلودگی هوای کلانشهر تهران معرفی می‌شود.

دال مرکزی دولت ملی "کیفیت و نظارت" می‌باشد. گفتگوها و سخنرانی‌های مسئولان دولت ملی دولت یازدهم حاکی از آن است که نظارت بر کیفیت خودرو و کیفیت سوخت دال مرکزی گفتمان دولت ملی می‌باشد. بحث کیفیت سوخت از اینرو بعنوان دال مرکزی گفتمان دولت ملی انتخاب می‌گردد که جامعه برای پذیرش موضوع کاهش کیفیت سوخت در دولت قبلی (دولت محمود احمدی‌نژاد) آمادگی کافی را داشت. از اینرو در ضدیت با گفتمان دوره قبل، دال مرکزی، کیفیت سوخت و نظارت بعنوان دال مرکزی این گفتمان انتخاب می‌شود.

دال شناور گفتمان دولت ملی، نظارت بر کیفیت ساخت و ساز و برج‌سازی در شهر تهران است. این دال نیز با توجه به ضدیت گفتمان دولت ملی با دولت محلی، درصدد است تا با تأکید بر عامل مدیریت شهری بعنوان یکی از عوامل آلودگی هوای کلانشهر تهران، گفتمان دولت محلی را به حاشیه رانده و از اینرو جنبه‌ای هژمونیک دارد. "وقتی نشانه‌هایی را که نقاط مرکزی به حساب می‌آیند، شناسایی کردیم می‌توانیم بررسی کنیم که گفتمان‌های دیگر چگونه همان نشانه‌ها (دال‌های شناور) را به طُرُق دیگر تعریف می‌کنند" (Soltani, 2012:80). از اینرو دال شناور دولت ملی در بحث آلودگی شهر تهران که بر محور مدیریت شهری و ساخت‌وسازهای شهری (بلندمرتبه و برج‌سازی) می‌باشد، در گفتمان دولت محلی به معنای نمادی از توسعه و برجسته‌سازی شهر – همچون بسیاری از شهرهای جهان – معنا می‌گردد (Text of speeches No. 5 of Public Transport Discourse).

غایب یا غیریت

همچنانکه اشاره شد، گفتمان‌ها در برخی مسائل به دنبال برجسته‌سازی و در برخی مسائل به دنبال غایب یا غیریت‌سازی گفتمان مقابل هستند. بطور مثال در گفتمان دولت ملی اشاره‌ای به توسعه صورت گرفته در زمینه مترو در سال‌های گذشته صورت نمی‌گیرد. بعبارتی موضوع توسعه حمل و نقل عمومی به غایب و غیریت تبدیل می‌گردد. و یا بوسیله به چالش کشیدن مدیریت شهری و برج‌سازی‌های صورت گرفته سعی در تضعیف گفتمان مقابل دارد. بطور مثال حسن روحانی، رئیس‌جمهور، در گفتگویی به دنبال تضعیف گفتمان طرف مقابل است:

"مدیریت شهری تهران کاری کرده که ۱۰۰ میلیارد دلار پول عملاً خوابیده و با مجوز ساخت برج‌های بلند مرتبه که بی توجه به مصوبات شورای عالی معماری و شهرسازی صادر شده هوا و تنفس را از مردم گرفته‌اند" (Hassan Rouhani's conversation, special news talks, May 21, 2017). (quoted from Asre Iran Agency).

از طرف دیگر گفتمان دولت محلی در دوره مورد بررسی نیز بحث تأثیر کیفیت پایین سوخت در دولت‌های نهم و بخصوص دهم، و همچنین افزایش کیفیت سوخت در دولت یازدهم (دولت حسن روحانی) را به غایب و غیریت تبدیل می‌کند و تنها در تلاش برای برجسته‌سازی گفتمان خود است. از سوی دیگر همچنانکه در تعریف "غیریت" اشاره شد: "غایب همچون غیریت؛ که غایب است برای اینکه بوسیله حاضر بعنوان بی‌ربط، غیرممکن یا سرکوب شده است" (Law, 2004: 157)؛ دولت محلی در تلاش است با غیرعلمی، سیاسی کاری و... بحث تأثیر برج‌سازی، بلندمرتبه‌سازی، اتوبان‌ها و... را بر روی افزایش آلودگی هوای کلانشهر تهران به غیریت تبدیل کند (Text of speeches No. 1, 2, and 3 of the local government discourse) از اینرو این غایب، بوسیله غیرعلمی خواندن آن سرکوب شده و در گفتمان دولت محلی به حاشیه رانده می‌شود.

بازنمایی

همچنانکه اشاره شد، شیلد از بازنمای‌ها بعنوان استعاره‌های خائنانه نام می‌برد؛ "زیرا که آنها پیچیدگی شهرها را در یک مدل ساده که برای مردم پذیرش و استفاده از آنها بعنوان جایگزینی برای واقعیت آسان باشد، خلاصه می‌کنند" (Shields, 1996). بررسی یافته‌ها حاکی از این است که هر دو گفتمان دولت محلی و دولت به دنبال بازنمایی آن چیزی هستند که دوست دارند وجود داشته باشد. بطور مثال دولت محلی (شهرداری) از طریق آمار و داده‌های خام در تلاش است تا مدیریت شهری در بخش توسعه فضای سبز و درختکاری در کلانشهر تهران (آمار اشاره شده در جدول ۱-۱) را موفق جلوه داده و از این طریق بحث توسعه فضای سبز را بازنمایی کند. دولت ملی نیز بازنمایی را در بخش کیفیت خودروها، موتورسیکلت‌ها و کنترل صنایع آلاینده در منطقه کلانشهری تهران انجام دهد. بطور کلی در هر دو گفتمان، بازنمایی از طریق آمار و داده‌ها بمنظور نشان دادن بخشی از واقعیت (نه تمام واقعیت) صورت می‌گیرد.

جدول ۳- گفتمان‌های آلودگی هوا در تهران - دولت ملی (دولت یازدهم) و دولت محلی

(Municipality, 2013-2017)

گفتمان	بازنمایی	برجسته‌سازی	غایب یا غیریت	دال مرکزی	دال شناور	دال تهی
گفتمان دولت ملی (دولت یازدهم): گفتمان فن-گرایی	بازنمایی بهبود کیفیت خودرو و سوخت با توسل با آمار و ارقام	برجسته‌سازی تأثیر برج‌سازی و بلندمرتبه‌سازی و مدیریت شهری در آلودگی هوای تهران	عدم اشاره به پیشرفت‌های صورت گرفته در مترو عدم اشاره به میزان حمایت دولت از حمل و نقل عمومی	کیفیت و نظارت	نظارت بر کیفیت ساخت و ساز و برج‌سازی	عدم توجه به نقش مدیریت یکپارچه، حکمروایی و جامعه مدنی
گفتمان دولت محلی (شهرداری از ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۶): گفتمان حمل و نقل عمومی	بازنمایی توسعه فضای سبز تهران با اعداد و ارقام بازنمایی برج‌سازی و بلندمرتبه‌سازی بعنوان نماد برجسته-سازی شهر در جهان	برجسته‌سازی عدم حمایت دولت از حمل و نقل عمومی	غیریت‌سازی تأثیر برج‌سازی و بلندمرتبه‌سازی در آلودگی هوا با توسل به سیاسی‌کاری و غیرعلمی خواندن آن	توسعه حمل و نقل عمومی (مترو)	توسعه مترو توسعه فضای سبز	عدم توجه به نقش مدیریت یکپارچه، حکمروایی و جامعه مدنی

Source: Authors, 2017

۵- نتیجه‌گیری

بحث آلودگی هوای کلانشهرهای ایران و بطور خاص کلانشهر تهران را ابتدا باید در ساختار کلان اقتصاد جستجو کرد. در مقیاس ملی وابستگی اقتصاد به درآمدهای نفتی امکان مطالبه‌گری را برای شهروندان و جامعه مدنی سلب می‌کند و در مقیاس شهری نیز عدم هماهنگی و مجادله سیاسی دولت ملی با دولت محلی از میزان همکاری‌ها و حمایت‌های دولت ملی از شهرداری‌ها کاسته است. عبارتی دولت محلی بمنظور مناسب نشان دادن عملکرد خود در فقدان و یا ضعف احزاب سیاسی به فروش فضا بمنظور درآمدزایی می‌کند که نتیجه هر دو تخریب فضا و محیط‌زیست هم در مقیاس ملی و هم در مقیاس شهری می‌انجامد. از اینرو اولین گام در جهت مطالبه‌گری شناخت وضع موجود و گفتمان‌های غالب در کشور و

کلانشهر تهران در جهت شناسایی و کشف برجسته‌سازی‌ها و غیریت‌سازی‌ها توسط هر دو گفتمان می‌باشد. در این راستا این مقاله نیز به مطالعه دو گفتمان دولت ملی و دولت محلی در کلانشهر تهران و به شناسایی وضعیت موجود در کلانشهر تهران پرداخته است.

نتایج تحلیل گفتمان نشان داد که دولت ملی و دولت محلی با برجسته کردن بخشی از واقعیت به دنبال ایجاد هژمونی هستند تا به جامعه اینطور وانمود کنند که بازنمایی آنها صحیح و مدیریت آنها موفق بوده است. گفتمان دولت محلی با برجسته کردن دال مرکزی توسعه مترو (حمل و نقل عمومی) (آن هم بخش مترو، و نه کل سیستم حمل و نقل عمومی) و گفتمان دولت ملی -گفتمان فن‌گرا- دال مرکزی کیفیت و نظارت را برجسته می‌کند. از طرف دیگر برخی از مسائل در هر دو گفتمان به حاشیه رانده شده و به غایب یا غیریت تبدیل می‌شوند. بطور مثال موضوع کمک و سهم دولت به حمل و نقل عمومی کلانشهرها در گفتمان دولت ملی به حاشیه رانده شده و به غایب ظاهری تبدیل می‌گردد و بحث تأثیر برج‌سازی، بلندمرتبه‌سازی و مدیریت ترافیک شهری ناشی از کاربری اراضی بر آلودگی هوای کلانشهر تهران در گفتمان دولت محلی از طریق "غیرعلمی" یا "سیاسی‌کاری" خوانده شدن آن، سرکوب شده و به غیریت تبدیل می‌گردد. علت این تنازع دو گفتمان در کلانشهر تهران را می‌توان در عدم همسویی دو گفتمان از لحاظ سیاسی در کشور و رقابت آنها برای حاشیه‌سازی دیگری جستجو کرد.

اگرچه در حال حاضر دو گفتمان اشاره شده گفتمان‌های غالبی هستند که در حال تولید و بازتولید فضای شهری تهران هستند، اما گفتمان‌ها دچار دگرگونی می‌گردند. از اینرو گفتمان بعدی که تحت تأثیر دال تهی دو گفتمان موجود امکان شکل‌گیری آن وجود دارد، می‌تواند گفتمانی بر محور توسعه یکپارچه؛ حکمروایی خوب از طریق تقویت نقش جامعه مدنی باشد. توجه به اصول حکمروایی خوب، بخصوص شفافیت، پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری می‌تواند اولین گام در جهت شروع فرایند کاهش معضلات زیست‌محیطی و آلودگی هوای کلانشهر تهران باشد. آگاهی شهروندان و مطالبه‌گری جامعه مدنی نیز اصل مهمی است که از طرف دو گفتمان مورد بررسی مورد غفلت قرار گرفته است. آگاه‌سازی شهروندان از وضعیت آلودگی هوا و معضلات زیست‌محیطی کلانشهر تهران.

در حال حاضر در دوره جدید مدیریت شهرداری تهران که به نظر می‌رسد از لحاظ سیاسی همسو با گفتمان دولت ملی می‌باشد این تنازع و حاشیه‌سازی به همکاری و مشارکت در جهت پاسخگویی بیشتر در زمینه معضل آلودگی هوا و بحران محیط زیست کلانشهر تهران می‌انجامد یا خیر.

کتابنامه

1. Cooper, R. (2005). Peripheral Vision Relationality. *Organization studies*, 26(11), 1689-1710.
2. Delforuz, M. T. (2014). *Government and economic development, political economy of development and development-oriented governments*. Tehran: Agah Publications. [In Persian].
3. Flint, C. & Taylor, P. J. (2007). *Political geography: World-economy, nation-state, and locality*. Pearson Education.
4. Forutankia, Sh. (2016). Development discourses and the challenge of the green government. *Journal of Zist-Ayin*, 2, 16-28. [In Persian].
5. Hafeznia, M.R. & Kaviani Rad, M. (2004). *New horizons in political geography*, Tehran: SAMT. [In Persian].
6. Hafeznia, M.R. & Mojtahed zade, P. (2008). Equilibrium of the terms meanings of political geography, *International Geopolitical Quarterly*, 4(1). [In Persian].
7. Hejazi, Y. & Arabi, F. (2008). Factors affecting the public participation of non-governmental organizations (NGOs) in environmental conservation. *Journal of Environmental Studies*, 34(47), 99-106. [In Persian].
8. Hillier, J. (2007). *Stretching beyond the horizon: a multiplanar theory of spatial planning and governance*. Ashgate Publishing, Ltd.
9. Jahangiri, J. & Fattahi, S. (2011). Discourse analysis of Mahmoud Ahmadinejad in the tenth presidential election. *Journal of Social Studies*, 3, 23-47. [In Persian].
10. Johnston, R.J. (1994). *Local State*. In: *Dictionary of Human geography*. 3rd edition. Edited by Johnston, R.J et al. 1993. UK: Wiley-Blackwell.
11. Jørgensen, M. W., & Phillips, L. J. (2002). *Discourse analysis as theory and method*. Sage.
12. Kasraie, M. S. & Pozesh Shirazi, A. (2009). Discourse theory of Laclau and Mouffe: Elaborate and efficient tool in understanding the political phenomena. *Political Quarterly*, 3, 339-360. [In Persian].
13. Kiani-Haft Lang, K. (2005). *Human ecology*. Tehran: Paniz. [In Persian].
14. Krizek, K. J. & Power, J. (1996). *A planners guide to sustainable development* (No. PAS Report No. 467).
15. Laclau, E. & Mouffe, C. (1985). *Hegemony and socialist strategy: Towards a radical politics* (M. Rezaei, Trans.). Tehran: Sales Publications. [In Persian].
16. Laclau, E. & Mouffe, C. (1985) *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Polititics*, London: Verso.
17. Law, J. (2002). On hidden heterogeneities: complexity, formalism, and aircraft design. *Complexities: Social studies of knowledge practices*, 116-41.
18. Law, J. (2004). *After method: Mess in social science research*. Routledge.
19. Mashayekhi, A. (2016). *Genealogy is gray: Review on Foucault's method*. Tehran: Nahid.Publication. [In Persian].

20. Nozari, H. & Karimi, A. (2012). Discourse analysis of changing meanings of development after the Islamic Revolution in Iran. *Sociological Review*, 19(1), 57-78. [In Persian].
  21. Shields, R. (1996). *A guide to urban representation and what to do about it: alternative traditions of urban theory*. In Re-presenting the City (pp. 227-252). Macmillan Education UK.
  22. Smart, B. (2006). *Michel Foucault: Critical assessments* (L. Jo-Afshani & H. Chavoshian, Trans.). Tehran: Ketab-e-Ameh. [In Persian].
  23. Soltani, S. A. A. (2012). *Power, discourse and language, mechanisms of power in the Islamic Republic of Iran*. Tehran: Ney Publications. [In Persian].
  24. Strategic Report of Management and Economics (2016). *Analyzing the new environmental aspects of air pollution in Tehran*. Tehran: Institute of Saramad. [In Persian].
  25. Tajik, M. & Roozkhosh, M. (2008). Review of the ninth Iranian presidential election from the perspective of discourse analysis. *Journal of the Faculty of Letters and Humanities*, 16(61), 126-183. [In Persian].
  26. Tehran's Air Quality Annual Report in 2015 (2016). *Tehran air quality control Company affiliated to Tehran municipality*. [In Persian].
- Reference of interviews & speeches**
27. Hassan Rouhani's conversation, special news talks, May 21, 2017 quoted from Iran's era.
  28. Hassan Rouhani's Speech, Electoral debate, 2017, May 8, 2017; Analytical News Society Alef.
  29. Speech by Afshar Fattalahi, Deputy Director of Industrial Affairs, Industry and Trade Organization of Tehran Province, December 29, 2013; ISNA.
  30. Speech by Hassan Rouhani, President, November 26, 1959; ISNA.
  31. Speech by Isaaq Jahangiri, Vice President, Electoral Debates, 2017, May 8, 2017; Analytical News Society Alef.
  32. Speech by Khosrow SadeghtNiat, Head of the Environmental Health Center and the Ministry of Health, December 29, 2013; ISNA.
  33. Speech by Masoumeh Ebtekar, Head of the Environmental Protection Organization, November 3, 2013; Iran's era.
  34. Speech by Masoumeh Ebtekar, Head of the Environmental Protection Agency, May 17, 2014; Spring News.
  35. Speech by Masoumeh Ebtekar, President of the EPA, December 29, 2016;
  36. Speech by Mohammad Ahmadi Bafandeh, Managing Director of Tehran Metro Operation Company; News Agency, Nov. 8, 2016.
  37. Speech by Mohammad Bagher Qalibaf in Electoral Debates 2017, May 8, 2017; Analytical News Society A.
  38. Speech by Mohammad Bagher Qalibaf, December 13, 2016; Fars.
  39. Speech by Mohammad Bagher Qalibaf, March 10, 2013; Iranian Economy News Agency.
  40. Speech by Mohammad Bagher Qalibaf, March 16, 2016; Fardanews.
  41. Speech by Mohammad Bagher Qalibaf, November 24, 2015; Shargh.

42. Speech by Mohammad Baqir Qalibaf, Jan. 13, 2012; Shargh.
43. Speech by Mohammad Baqir Qalibaf, March 15, 2016; ISNA.
44. Speech by Mohammad Rastegari, Deputy Director of Environmental Monitoring and Monitoring, Tehran Province, December 12, 1959; ISNA.
45. Speech by Mohammad Reza Nematzade, Minister of Industry, Mine and Trade, December 29, 2016.
46. Speech by Nasser Mehrdadi, Director General for Environmental Protection, March 18, 2016; Mehr News Agency.
47. Speech by President Hassan Rouhani, January 10, 2014; Clean Biotech Sponsors Site.
48. Speech by Saeed Motesadi, Deputy Environmental Protection Organization, December 24, 2016; IRNA.
49. Speech by Saeed Motesadi, Human Environment Deputy of the Environmental Protection Agency, May 15, 2017; Clean Environmental Sponsors Website.
50. Speech by Seyyed Ja'far Tashskori Hashemi, Deputy Mayor of Tehran; FardaNews, December 14, 2016.